

Fransen vluchtelingen in Achtkarspelen in november 1918

'Een oud vrouwtje stond de kommer op het gelaat te lezen'

Dit is een opname van het voormalige spoorstation te Buitenpost. In november 1918 kwam hier een groep vluchtelingen uit Noord Frankrijk aan, die tijdelijk onderdak kreeg in Achtkarspelen.

door Dirk Wildeboer te Buitenpost

In de geschiedenis is het vaker voorgekomen dat in tijden van oorlog aan vluchtelingen uit andere streken in deze regio onderdak werd verleend. Tijdens de laatste wereldoorlog kwamen groepen Limburgse evacués in Friesland terecht. Ouderen zullen dit zich nog wel weten te herinneren.

in de eerste wereldoorlog van 1914-1918 bleef ons land neutraal, maar had door de gevechten in de omliggende landen veel te lijden. Zo was er de hele periode een mobilisatie van militairen, die bij de landsgrenzen de wacht moesten houden. Er ontstond een voedselgebrek en een schaarste aan allerlei goederen. Het gevolg was de invoering van landelijke distributie en op veel plaatsen, o.a. te Kollum werden centrale keukens opgericht.

Het meest bekend zijn de Belgische vluchtelingen, waarvan 3000 tot 5000 personen, in 1914 aankwamen in Gaasterland. Minder bekend is dat in november 1918 (de oorlog was bijna voorbij) in Noordoost-Friesland Franse vluchtelingen hun heil kwamen zoeken. Door de hevige gevechten in het Noorden van Frankrijk moest de plaatselijke bevolking een ander heenkomen zien te vinden.

In de herfst van 1918 ontving de burgemeester van Achtkarspelen van de commissaris van de koningin in Friesland een verzoek om op te geven hoeveel vluchtelingen deze gemeente kon herbergen. Vanaf november 1918 ver-

schenen er regelmatig nieuwsberichten in de pers over deze Franse evacués. In het 'Nieuws- en Advertentieblad voor Kollum en omstreken' verscheen op 6 november 1918 het volgeden bericht:

"Donderdagmiddag arriveerden ook te Surhuisterveen, per rijtuig van den heer Fokkinga vanaf Buitenpost gehaald, de eerste vluchtelingen ten getale van vijftien. Ze zijn in het gebouw voor Plaatselijk Belang ondergebracht, waar alles voor de ontvangst gereed was. Men kon het den ongelukkigen, die have en land moesten verlaten, aanzien, dat ze een lange moeitevulle tocht achter den rug hadden. Vooral een oud vrouwtje, wien de kommer op 't gelaat te lezen stond, trok de aandacht. Den volgenden dag arriveerden opnieuw eenige vluchtelingen, waarvoor de consistoriekamer der Ned. Herv. Kerk in gereedheid werd gebracht".

Een week later meldde de krant dat per trein in Buitenpost op één dag 150 personen waren aangekomen en dat er nu in totaal 249 vluchtelingen in de gemeente Achtkarspelen waren ondergebracht.

Uit de opgaven, die de gemeente regelmatig aan de provincie moest verstrekken, bleek dat dit aantal de hele periode van ongeveer 7 weken praktisch gelijk bleef. Voor het merendeel werden de evacués gehuisvest in de lagere scholen. In elk dorp van de gemeente waren ze ondergebracht. Toevallig leverde de onderbrenging in de lagere scholen geen problemen op, omdat de scholen in verband met besmettingsgevaar vanwege de heersende Spaanse griep, waren gesloten.

Maar er was ook protest tegen het feit dat de scholen werden gebruikt voor dit doel. De man, die hiertegen in het geweer kwam, was de rayon-inspecteur van het lager onderwijs, destijds districts-schoolopziener genoemd. In het Kollumer Nieuwsblad d.d. 20 november 1918 schreef hij onder meer:

"Vooral in deze abnormale tijden, waarin alle huismoeders een zeer zware taak hebben te vervullen en men klaagt over verwildering der jeugd, is de school de eerst aangewezen plaats om te zorgen voor de ontwikkeling en vorming der kinderen. Het zou aanbeveling verdienen dat de gemeentebesturen ter berging van de ongelukkigen in de eerste plaats aanwezen: ledigstaande pakhuizen, gymnastieklokalen, kerken en andere grote gebouwen".

De schoolopziener vond het de omgekeerde wereld, dat wanneer de Spaanse griep eerstdaags achter de rug was en de sluiting van de scholen werd opge-

heven, de leerlingen moesten verhuizen naar herbergzalen, omdat de scholen waren veranderd in logementen voor de vluchtelingen. Op zijn betoog kwam meteen een reactie van de redacteur van de krant, die er niet om loog. Deze persoon toonde zich een groot voorstander van het gymnastiekonderwijs en schreef het volgende: "Men klaagt over verwildering van de jeugd en ziet over het hoofd dat het gymnastiekonderwijs er op is gericht om het pädagogische beginsel van gehoorzaamheid aan 't gegeven bevel te ontwikkelen". "Kan de ontwikkeling en vorming der jeugd niet beter worden bereikt, als er eens wat minder tijd aan beuzelarijen op de school werd besteed en de daarvoor vrijgekomen tijd kan worden besteed aan gymnastiek, sport en spel?" En dan komt het: "Werkelijk, deze schoolopziener vaart te veel nog in het oude zog". De krant vond hem dus maar wat ouderwets. In deze tijd zou men schrijven dat gymnastiek, sport en spel goed zouden zijn voor de lichamelijke ontwikkeling van het kind. Anno 1997 doet ons de zienswijze van de krant wel heel merkwaardig aan.

De vluchtelingen kregen ook een soort van zakgeld. Op vertoon van een identiteitskaart ontving een gezinshoofd eenmalig een bedrag van f 10,- en een gezinslid f 5,-. Het Nationale Comité tot Steun aan Belgische en andere slachtoffers zorgde voor ontvangst van diverse schaarse goederen. Op zekere dag kwam bijvoorbeeld op het station in Buitenpost een zending aan van 221 paar kousen.

De Franse gasten waren overwegend Rooms-Katholiek. Ze kwamen in een omgeving terecht met nagenoeg allemaal protestanten. De verhoudingen tussen deze beide bevolkingsgroepen lagen veel scherper dan nu, bijna 80 jaar geleden. Voor deze verschillen in godsdienst had men van hoger hand zeker oog. Op 30 november 1918 ontvingen de burgemeesters in deze regio een schrijven van de commissaris van de koningin met de volgende inhoud: "De Minister van Binnenlandse Zaken vraagt mij met alle kracht tegen te gaan dat de vluchtelingen genoopt worden godsdienst oefeningen bij te wonen van een andere gezindte, waartoe zij behoren. Ofschoon het mij weinig waarschijnlijk wil voorkomen dat in dit opzicht pressie wordt uitgeoefend".

Een week later kwam weer een dergelijk bericht binnen, waarin werd meegedeeld dat vele R.K. vluchtelingen grote moeite hadden om hun godsdienstplichten te vervullen. "De Minister oppert het denkbeeld om de geestelijken de beschikking te geven over transportmiddelen".

In die tijd stond in het Kollumer Nieuwsblad het volgende te lezen: "De vluchtelingen uit Noord Frankrijk blijken over de behandeling en verzorging best tevreden te zijn. Het comité hiervoor ingesteld, doet dan ook alle moeite om het de van huis en hof verdrevenen zo aangenaam mogelijk te maken. Hetgeen zeer te prijzen is".

Helaas waren alle geëvacueerden niet tevreden. Een naam die veel voorkomt in de stukken is Leon de Ville. Vanuit Roermond had hij zich gevoegd bij de groep vluchtelingen, die waren ondergebracht in Boelenslaan. Na machting van de commissaris liet de burgemeester hem overbrengen naar het interneringskamp te Bergen. Als reden hiervan werd opgegeven dat "hij zijn medevluchtelingen tot ontevredenheid had bewogen omtrent het hun verstrekte voedsel en dat hij hierdoor de openbare orde in gevaar had gebracht".

Leon de Ville liet het er niet bij zitten en deed zijn beklag bij de commissaris van de koningin in Friesland, die de burgemeester van Achtkarspelen in verband hiermee om inlichtingen vroeg. Burgemeester Eringa (hij woonde met zijn gezin in het Jeltingahuis) schreef in prachtige ambtelijke volzinnen van die tijd het volgende terug:

"Het zal zeker niet nodig zijn breedvoerig de aanleiding tot dit klaagschrift te verklaren, als ik de verzekering geef dat de geëvacueerden ruim voldoende voedsel hebben gehad. Leon de Ville was de voorman van een groep van 16 Fransen, die naar hunne mening hoger stonden dan de anderen, maar die slechts hierin zich onderscheidde, dat zij alleen pretenties hadden, ontevreden en achterdochtig waren.

Ervaring heeft geleerd, dat men aan dergelijke naturen niet te veel moet toegeven, als men ze niet heeft overtuigd, dat er geen redenen tot klagen zijn. Van zekere zijde werd dit deel der vluchtelingen evenwel met zeer veel zorg behandeld en misschien is ook van deze zijde de dwaze veronderstelling, dat het onze calvinistische levensopvatting zou zijn, die ons tegen de Katholieke vreemdelingen innam. Men zou eer het tegendeel mogen verwachten, maar de Katholieken schijnen een zekere geneigdheid te hebben om in anderen een zucht tot geloofsvervolgting te ontdekken".

Uit de laatste zin blijkt wel duidelijk hoe Eringa dacht over de R.K. gelovigen. Nu zou het niet bij een burgemeester opkomen om iets dergelijks te schrijven aan een commissaris van de koningin. Blijkbaar lag dat in 1918 anders. De Franse vluchtelingen zijn ongeveer 7 weken in Achtkarspelen gebleven. Inmiddels (11 november 1918) was er een wapenstilstand. Het oorlogsgeweld was voorbij en kon men veilig terugkeren.

Burgemeester Eringa schreef op 28 december 1918 aan de commissaris, dat de in Achtkarspelen ondergebrachte vluchtelingen, op 25 december jl. vanaf Buitenpost, via Rotterdam, weer naar hun vaderland waren vertrokken. Bronnen: Gemeente-archief van Achtkarspelen. Nummers van het 'Nieuws- en Advertentieblad voor Kollum en omstreken'.

Dit was een publicatie van de 'Stichting Oud-Achtkarspelen', die zich ten doel stelt belangstelling te wekken voor de historie van de eigen gemeente.

CENTRALE KEUKEN KOLLUM.

Dinsdag BOERENKOOL
Donderdag ERWTENSOEP
Zaterdag WITTE KOOL

Door middel van deze advertentie werd in december 1918 het menu van de Kollumer centrale keuken bekendgemaakt. Op drie dagen in de week kon men er terecht. Om de bevolking in deze tijd aan voldoende voedsel te helpen waren overal in het land dergelijke keukens opgericht.

Achtkarspelen.

De BURGEMEESTER van Achtkarspelen maakt bekend, dat in de week van 9 tot en met 14 December verkrijgbaar zal worden gesteld op bon

no. 146 $\frac{1}{2}$ pond Rijst

no. 147 $\frac{1}{2}$ ons Vermicelli

no. 148 $2\frac{1}{2}$ ons Suiker

no. 149 1 ons Kaas

Op bon no. 9 der kaarsenkaart

1 pak Kaarsen.

Op bon no. 17 der Kindermeelkaart

$2\frac{1}{2}$ ons Kindermeel.

PETROLEUMKAARTEN kunnen worden afgehaald op Zaterdag 7 December, 's namiddags 2 - 5 uur.

voor het dorp Buitenpost bij het Levensmiddelenbureau en voor de overige dorpen bij de respectieve veldwachters.

MANUFACTURIERS, die in aanmerking wenschen te komen voor den verkoop van

Rijkskleeding,

moeten zich ten spoedigste aanmelden bij het Levensmiddelenbureau te Buitenpost.

Buitenpost, 5 December 1918

De Burgemeester voornoemd
P. ERINGA

In deze advertentie d.d. 5 december 1918 maakte de burgemeester van Achtkarspelen bekend dat op bepaalde bonnen rijst, vermicelli enz. verkrijgbaar werd gesteld. Tijdens het verblijf van de Franse vluchtelingen in deze regio, was er een landelijke distributie van schaarse artikelen en levensmiddelen.